

Napoleon, portret van Jacques-Louis David. Na zijn verbanning 'was er niemand meer die de macht heeft de demonen onder ons in te tomen.'

Europa in de greep van angst

Angst voor maatschappelijke bedreigingen kan zo sterk zijn dat we die met grof geweld willen tegengaan. Voor je het weet, bedrijf je dan zelf weer terreur. Deze actuele kwestie rakelt Adam Zamoyski op in zijn nieuwe boek, *De fantoomterreur*. De geschiedenis blijkt leerzame lessen te bevatten.

Zo'n zestig jaar Europese geschiedenis zie je aan te voorbijtrekken, lezend in het nieuwe boek van de Poolse historicus Adam Zamoyski. Dat het een fiks boek is - het telt zeshonderd pagina's - hoeft niet te verrassen, want historicus Zamoyski is een auteur die vaker dikke pillen aflevert. Bijvoorbeeld over de fatale veldtocht van Napoleon naar Moskou in 1812 of over het Congres van Wenen in 1815. Zamoyski beschikt over een fenomenale kennis over met name de achttiende en negentiende eeuw; hij geldt als een van de grootste Europese historici van dit moment.

In zijn nieuwe boek, *Fantoomterreur*, figureren tal van vorsten, ministers, politiechefs en oproerkraaiers. Wat zij gemeenschappelijk hebben, of althans het overgrote deel van hen, is angst voor de revolutie. In 1789 was de revolutie in Parijs uitgebroken, waarop vijftwintig bloedige en onrustige jaren volgden in heel Europa. Nadat Napoleon in 1815 definitief was verslagen, verdween de onrust niet. Het 'fantoom' van de revolutie kreeg Europa in de greep. De angst voor 'subversieve elementen' leidde tot allerlei politieke maatregelen die meer bijdroegen aan onderdrukking van de bevolking dan aan verbetering van de veiligheid van de samenleving. Wat de Europese geschiedenis tussen 1789 en 1848 te zien geeft, is 'fantoomterreur', stelt Zamoyski, want de denkbeelden van de Europese politici waren vaak zeer overspannen en irreal. Wat hij daarover te berde brengt in dit nieuwe boek, is ronduit fascinerend.

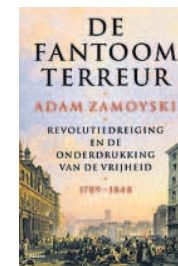
Een van de talloze mensen die Zamoyski aan het woord laat, is de filosoof Joseph de Maistre, die na de verbanning van Napoleon naar het eiland St. Helena noteerde: 'Dankzij zijn genie konden in elk geval de door hem losgelaten demonen beheerst worden en hielden ze zich aan de opdracht om slechts de door hem gewenste hoeveelheid schade aan te richten; die demonen zijn nog steeds onder ons, en er is nu

niemand die de macht heeft ze in te tomen.'

Vrijheidsdrang

Met 'demonen' dacht De Maistre vooral aan de hang naar een nieuwe type maatschappij, waarin het zogenoemde 'ancien regime' de touwtjes niet langer in handen zou hebben, maar de massa's de macht zouden grijpen. Deze vrijheidsdrang van de gewone burger moest volgens veel Europese leiders koste wat kost de kop ingedrukt worden, want het zou leiden tot het failliet van de Europese beschaving. Natuurlijk ging het daarbij vooral om hun eigen hachje: om macht, invloed en rijkdommen. Maar het was meer dan berekening, ze geloofden ook werkelijk in de meest bizarre theorieën. Dit maakt duidelijk hoe sterk de emotie 'angst' is. De vrees voor de geest van de revolutie, laat Zamoyski zien, maakte het voor hen aannemelijk dat er een omvangrijke samenzwering zou bestaan, die alle bestaande tronen en altaren omver zou werpen. De reactie daarop was een totalitaire aanpak met eindeloos veel spionnen en infiltranten, eindeloze grenscontroles, controle van de post, begrenzing van de persvrijheid en vele andere vormen van repressie.

Zamoyski concludeert dat de waandenkbeelden die leidend waren voor veel Europese leiders een grote afstand schiepen tussen 'het gepeupel' en de wijze politieke leiders. De 'onnodige onderdrukking' van gematigde liberale krachten hield 'de natuurlijke ontwikkeling van de Europese samenleving' tegen. De brute repressie maakte de massa's dan ook rijp voor de latere revoluties. DaT kostte bijvoorbeeld het Oostenrijkse leger, dat de drang naar revolutie moest onderdrukken, kapitalen - wat weer een rem vormde op de economische ontwikkeling van het Habsburgse Rijk. Op de lange termijn meent Zamoyski dat de spanningen die zich ophoopten in de ziel van Europa een uitweg vonden in de desastreuze eerste decennia van de twintigste eeuw, met de Russische Revolutie als bron van eindeloze ellende.

Geschiedenis

De fantoomterreur. Revolutiedreiging en de onderdrukking van de vrijheid 1789-1848

Adam Zamoyski

Uitgeverij
Balans € 27,50